

Bornholm
Ref. DOBJE/JIGNO
Den 20. januar 2022

Referat af 2. møde i den lokale projektgruppe for Naternationalpark Almindingen

Torsdag d. 16. december 2021 kl. 14.30-17.00
Aakirkeby-Hallerne, Mødelokale 1

Deltagere:

Søren Friese (Naturstyrelsen Bornholm (NST skovrider))
Dorte Bugge Jensen (NST projektleder)
Jill Grønberg Nothlev (NST referent)
Jesper Lindquist (Forsvaret)
Michael Stoltze (DN - Danmarks Naturfredningsforening, Lokalafdeling Bornholm)
Torben Johansen (nabo inden for skovgærdet, Vallengebjerghus)
Hans Kurt Pedersen (nabo inden for skovgærdet, Viskeledshuset)
John Holm (DOF - Dansk Ornitologisk Forening, lokalafdeling Bornholm)
Louise Lyng Bojesen (BRK- Bornholms Regionskommune, Center for Natur, Miljø og Fritid (Centerchef))
Flemming Torsten Sørensen (Friluftsrådet, lokalafdeling Bornholm)
Peter Loth Sejersen (DJF - Danmarks Jægerforbund, Lokalafdeling Bornholm)
Hans Hansen (BLF - Bornholms Fødevarer og Landbrug)
Thor Lund Kure (Lokal naturplejer/dyreholder)
Pernille Kofod Lydolph (Destination Bornholm)

Afbud:

Peter Haase (NaturBornholm)
Hanne Funch (Midtbornholms Rideklub)
Finn Hansen (Naturhistorisk Forening Bornholm)
Claus Clausen (DIF - Danmarks Idrætsforbund, lokalafdeling Bornholm)
Lars Wichman (Orienteringsløberne, Bornholm)
Mikkel Stub Jørgensen (Bornholms Traubane)
Lokal dyrlæge
To naboer inden for gærdet

Vedlagt:

Bilag 1 – Naturstyrelsens oplæg
Bilag 2 – NNP-kort med forslag til hegnslinje og adgange
Bilag 3 – NNP-kort med stednavne
Bilag 4 – NNP-kort med forslag til friluftstiltag

1. Velkomst ved Naturstyrelsen

Søren Friese bød velkommen og pointerede at repræsentanternes indlæg til udkastet til projektbeskrivelse og dagens diskussion er af stor betydning for det videre arbejde.

2. Status for processen og ramme for mødet

Se bilag 1.

3. Præsentation og beskrivelse af Naturstyrelsens faglige oplæg til projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Almindingen

Se bilag 1.

4. Præsentation og diskussion af særlige elementer fra planudkastet

a. Valg af dyr og dyrevelfærd

Naturstyrelsen gennemgik forslag til valg af dyr og tiltag i forhold til dyrevelfærd.

Forsvaret har i forhold til valg af dyr ingen holdning til dette, så længe de har fuld adgang til området. Forsvaret spurgte til tanker om udsætning af ræv til at tage de svage lam mm. og DJF nævnte at de finder udsætning af ræv interessant. NST responderede, at ræve er en beslutning, som ikke kan træffes inden for NNP-regi, da det foreslåede hegn ikke vil holde ræve inde på statens arealer. NST indskød, at ræve tidligere er blevet afvist af Miljøstyrelsen. I oplægget er det mennesket, der fungerer som prædator ved bestandsregulering.

BRK's bemærkningerne er givet ud fra et fagligt perspektiv og i erkendelse af, at der er mange divergerende holdninger – også rent fagligt. Bakker generelt op om dyrevalg og overgangsperiode for græsningen, og at udviklingen monitoreres.

DN er først og fremmest glade for valget af vilde arter, samt at det ikke er en "alt eller intet" løsning ift., at der kan benyttes mindre hegninger med græsning i overgangsperiode. DN har ikke haft intern diskussion om prædatorer, da området er for lille til det.

Nabo Viskeledshus tilslutter sig, at der ikke kommer vilde heste, og vurderer, at det vil give konflikter i forhold til friluftslivet. Efterlyser bævere, da den sparer os for en masse manuelt arbejde i vådområder, samt tilslutter sig ræv i NNP.

DJF mener at dyrevelfærd er vigtigt, derfor tilfredshed med valget af dyr, da de er skabt til at gå ude hele året og det også mindske problemer med friluftslivet. Tilslutter sig bævere.

Naturplejedyreholder synes, at udformningen af projektet har taget en god drejning og vil gerne fortsætte det eksisterende samarbejde med NST i NNP. Gør opmærksom på, at han skal planlægge ca. 3 år frem og allerede

har studet nogen dyr. Ved tidligere forsøg med kvier i kvæghegn i Bisonskoven var der ingen interaktioner mellem kvæg og bison. Påpeger desuden at græssende dyr altid skal vænne sig til et areal, og at der kan være udvikling i deres fødevalg over tid.

DOF er meget tilfredse med udkast og opfordrer til, at kadaverpladser kommer med i planen. DJF bemærker, at der er faldvildt i deres såter, så der er kadavere af dåvildt i naturen. NST oplyser, at man i dag kun er forpligtet til at fjerne bisonkadavere.

b. Hegn og indgange

Naturstyrelsen gennemgik forslag til hegn og indgange (se bilag 2)

Forsvaret skal opretholde adgang til Nydamsbunkerens herunder flere adgangsveje af sikkerhedsmæssige hensyn og veje i en stand, så det er forsvarligt at køre med 40T vogntog med eksplosiver på dem. Pt er det et problem, at vejene er i for dårlig stand bl.a. pga. tilgroning af grøfter. Der skal være passage via kørelåger og færister. Adgang kan ske ad Rømersvej ved Vallingebjerg og Nydamsvej med indkørsel ved Nydam. Forsvaret kræver fuld adgang til alle eksisterende veje med køretøjer og er i mod nedlæggelse af veje, da det betragtes som begrænsende for aktiviteterne, hvis området ikke kan passeres.

NST svarer, at den påbegyndte dialog med Forsvaret fortsættes på nationalt niveau, samt at adgangene skal gavne så mange brugere som muligt under hensyntagen til økonomien. Forsvaret supplerer med, at dialogen også kan omfatte aftaler om vedligehold og finansiering af tiltag.

Nabo Vallingebjergshus er interesseret i dialog omkring detailplanlægning af hegnslinjen, da det er utydeligt på kortet, hvor den skal gå ift. hans matrikelskel. Kunne måske se fordel i at blive hegnet inde i stedet for ude.

BRK mangler kort med angivelse af stednavne. Anerkender NST's indsats for at få udarbejdet et planforslag, som imødekommer flest mulige brugere.

[Efterskrift: NST har udarbejdet kort med stednavne, se bilag 3]

Friluftsrådet Bornholm undrer sig over at hegnet kun hæves 35 cm. De tvivler på at man kan komme under hegnet. Kan det eventuelt hæves mere? Naturstyrelsen responderer med, at højden er sat efter at en bisonkalv ikke kan passere, men vil undersøge det nærmere.

Nabo Viskeledshus anerkender og roser projektforslag og føler sig imødekommet mht. antallet af adgange og bemærker, at kørelågen i Grønnevad er placeret forkert ift. adgang gennem kvæghegnet.

DN har haft intern debat om hegnet og mener, at hegnets højde er en nødvendighed, når der skal være kronvildt. Hegn er en kulturting, som er en nødvendighed for at holde dyrene inde og sikre et vist græsningstryk.

DN mener at der ligger en stor formidlingsopgave ifm. NNP.

DJF er overordnede ikke tilhænger af hegn, da vildtet skal have fri bevægelighed og fortrækker, at vildtet sættes helt fri. DJFs bekymring ved fritlevende vildt er, at reglerne for afskydning, når vildtet opsøger markerne, ikke er gode nok. Oplyser ift. trafiksikkerhed at Bornholms Brand har et forsøg med lydsendere på bilerne, som skal skræmme vildtet. DJF supplerer med at når der nu skal være hegn, så er det den rigtige løsning mht. valg af dyrearter. NST bemærker at hegnet sikrer et vist græsningstryk i NNP.

BLF er ikke bekymret for vildtarterne, hvis der er en fornuftig afskydning. Bryder sig ikke om, at dyrene skal være sultne og skal tvinges til at spise bestemte vækster. Finder det urimeligt, hvis staten får andre retningslinjer end landmænd. Største bekymring er dyrevelfærd. Ønsker dog ikke frit levende kronvildt og bison på Bornholm.

Naturplejedyreholder: I et fremadrettet samarbejde omkring afgræsning er det vigtigt, at en aftale med NST kompenserer for usikkerhed forbundet med en mulig udfasning og den økonomiske usikkerhed det kan give. Hans erfaring er, at dyr skal have tid til at vænne sig til nye arealer og føden der.

c. Friluftsliv

Naturstyrelsen gennemgik forslag til stilleområder og stiforløb (se bilag 4)

NST understregede, at der fortsat vil være en konkret vurdering af aktiviteter, der også i dag kræver en tilladelse, samt at store organiserede O-løb mm. vurderes ikke at være foreneligt med NNP. Her må man være indstillet på at tilpasse visse aktiviteter. Måske kan et mindre antal O-poster lægges i NNP. Herudover har NST mulighed for at anvise aktiviteter til andre arealer f.eks. Rø Plantage. NST lagde op til en fortsætte den dialog med brugerne, der allerede er i dag.

Nabo Vallingebjerg oplever, at skiltning ikke forhindrer bilkørsel i skovene.

Forsvaret anmoder om, at skovstykket, hvor bunkerne er placeret, afgrænset af vejene omkring holdes ude af stilleområdet eller at Forsvaret har en særlig tilladelse her.

NST: hvordan ville der blive taget imod at få adgang til Rø Plantage?

Friluftsrådet foreslår, at NST kommunikerer tydeligt i planen, hvor der spilles med ind erstatningsarealer til friluftslivet, da det vil fremme forståelse og velvilje.

DOF forslår et fugletårn i den sydlige ende af Hagemyr nu da tårnet ved Svinemose er revet ned. Herudover skovtursbænke i den sydlige del af lysninger placeret i medlys. Herudover ønskes vandhuller og moser friholdt for shelterpladser, da det vil gøre områderne mindre attraktive for dyrelivet.

DN ønsker ikke flere shelterpladser i NNP, men mener, at adgang og stier skal prioriteres højest.

BRK: Ifm. kommunens nye naturpolitik er der diskuteret ly og læ, som ikke nødvendigvis er shelters, men mere simpel afskærmninger for vind og vejr. Sætter spørgsmålstegn ved placeringen af indgangen ved Nydamshus i forhold til naboer og om der er nok markerede stier i den sydlige del af NNP ift. "Åkirkebyindgangen". Omlægning af Højlyngstien afføder revidering af foldere m.m. Hvilke tanker er der gjort omkring erstatnings-/aflastningsarealerne? NST svarer, at det evt. kan tilbydes, at nogen aktiviteter gennemføres i Rø Plantage i stedet for.

Friluftsrådet er meget tilfreds med de skitserede hensyn til friluftslivet og monitorering af denne. Er bekymret for stilleområdernes betydning for friluftslivet, men har forståelse for nødvendigheden af disse. Så længe de er fagligt funderet, er der ikke indvendinger.

Destinationen takker for at udkastet indeholder en "Åkirkeby-adgang", som kan understøtte udviklingen af Åkirkeby som Outdoor-destination .

DJF Foreslår indgang ved Grønnedam i den sydøstligste del af NNP i stedet for den nuværende placering af "Åkirkeby-indgangen".

NST noterer sig tilfredshed med ide om "Åkirkeby-indgangen", men placering skal genbesøges af hensyn til naboer forud for detailprojektering. Herudover skal der indgås dialog med kommunen om magelæg eller lign. såfremt der ønskes en P-plads i nærliggende kommuneskov.

d. Planlagte tiltag – forbedret hydrologi, rydninger, bekæmpelse af invasive arter, forbedringer af skovens strukturer

Naturstyrelsen præsenterede forslag til forbedring af naturindholdet i området, herunder forbedring af hydrologi og biodiversitetsfremmende tiltag i skovbevoksningerne.

Forsvaret pointerer, at der allerede nu er problemer med vandforhold omkring Nydamsbunkerne.

Nabo Vallengebjergghus gør opmærksom på, at der er en grøft hos NST, som afvander hans grund. Den er tidligere blevet oprenset af NST, da hans arealer blev oversvømmet.

DN er begejstret for, at planen fokuserer på rødgran og skovfyr. Efterlyser

et klart signal om, hvad længden er på overgangsfasen og understreger, at 20-30 år er en kort periode i skovsammenhæng. Mener, at veteranisering er noget, der skal gøres med absolut måde og skal være godt begrundet i forhold til biodiversitet. Der manes til forsigtighed med veteranisering.

Naturplejedyreholder mener, at det er vigtigt, at der også tages hensyn til det æstetiske og visuelle ved veteranisering, f.eks. placere indgrebene hvor de ikke er så synlige for publikum.

5. Bordrunde - 3-5 min pr. deltager

NST opfordrede deltagerne til at komme med yderligere kommentarer

Forvaret understreger endnu en gang, at det er et meget vigtigt område for Forsvaret, og de ønsker fortsat adgang til området, samt færreste frem for låger. Forsvaret ønsker dialog om beskaffenhed af vej, da det er sikkerhedsmæssigt uforsvarligt ved kørsel med ammunition. Forsvaret oplyser i forhold til vedligeholdelse af adgangsvejene omkring og til Nydam-området, at de er åbne for en dialog om medfinansiering eller aftale om at stå for vedligeholdelsen til adgangsvejene omkring og til Nydams-området.

BRK efterlyser, at klima behandles ud over effekt på CO₂, men at også temperaturstigninger, ændret nedbør med tørke og arters forskydning behandles.

DOF synes generelt, det er en god projektbeskrivelse. Er splittet omkring, at Rø Plantage kan åbnes for aktiviteter, men tilslutter sig NNP.

DJF: Fin projektbeskrivelse inden for de rammer, der er sat, men har en anke mod, at jagt som friluftaktivitet ikke er inddraget. Jægerne stiller sig til rådighed for regulering og håber at kunne komme i betragtning, når der skal reguleres.

Naturplejedyreholder vil gerne samarbejde i det omfang, det er muligt under hensyn til økonomi og krav til afgræsningen, da udfordring i naturpleje kan være, at naturarealer kan falde ud af tilskudsordningerne, og der dermed kan være behov for økonomisk kompensation. NST spørger til hans vurdering af de mest værdifulde arealer, hvor husdyrgræsning har størst betydning. Han nævner Svinemosen, Bastemose og Hagemyr, sidstnævnte under tilgroning med birk.

Indkomne kommentarer til referat

Forsvaret vil have sikret, at der ikke som følge af hydrologiprojekter sker en forringelse af adgangsforhold og brug af Nydamsbunkerne.

6. Opsummering og afrunding ved Naturstyrelsen

NST takkede for, at alle bidrog til et godt og konstruktivt møde. NST noterer sig, at det er vigtigt med transparens i arbejdet og vil fortsat orientere om fremdriften. Projektgruppens arbejde stopper her. Den gode bilaterale dialog parterne imellem fortsætter. NST står altid til rådighed for dialog.

7. Eventuelt

Intet til eventuelt